

KIS KLÁRA: *Iskolai agresszió és egyházi iskolák: A katechézis lehetőségei az iskolai agresszió preventív megközelítésében és konstruktív kezelésében*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2023.

Lovas Anett Csilla

HARAG ÉS AGRESSZIÓ – NEM CSAK AZ EGYHÁZI ISKOLÁKBAN

A harag és az agresszió kérdése egyidős az emberiséggel, és az élet minden területén jelen van. Ez alól a keresztyén közösségek sem képeznek kivételt, ahol az emberi kapcsolatok, az érzelmek és a hit szoros összefonódása különösen bonyolulttá teszi ezek kezelését. Kis Klára könyve, az *Iskolai agresszió és egyházi iskolák átfogó, interdiszciplináris megközelítéssel vizsgálja a harag és az agresszió kérdéskörét, miközben irányt mutat a (keresztyén) iskolákban dolgozó pedagógusok, szakemberek számára is*. A kötet arra hívja az olvasót, hogy lépjen ki a saját nézőpontjából, és „kutassa a fal túloldalán lévő” (12.). Ez a perspektívaváltás lehetőséget ad arra, hogy mélyebben megértsük az agresszió természetét, mozgatórugóit, és azt, hogyan hat az emberi kapcsolatokra, különösen a keresztyén közösségekben.

A Biblia nem kerüli el az emberi lélek sötétebb oldalainak feltárását, sőt már az Ószövetség elején olvashatunk „az agresszió paradigmátörténetéről” (17.), Káin és Ábel konfliktusáról (1Móz 4,1-16). A történet nem csupán egyéni tragédiát mutat be, hanem rávilágít a harag természetére is: hogyan válhat az elfojtott, meg nem értett vagy kontrollálatlan érzelem pusztítóvá. Kis Klára részletezően, alapos kortörténeti, dogmatikai, pszichológiai tudást mozgósítva elemzi a történetet, és ebből kiindulva vizsgálja az erőszak értelmezésének változásait a keresztyénség történetében.

A harag és az agresszió nem csupán teológiai kérdés, hanem számos tudományterület kutatásának központi témája. A humánetológia az agressziót az emberi természet alapvető részének tekinti, amely az evolúció során alakult ki túlélési ösztönként. A biológiai és fiziológiai megközelítés azokat a hormonális és idegrendszeri folyamatokat vizsgálja, amelyek kiváltják az agresszív reakciókat, míg a szociológia és a pszichológia a társadalmi, családi

és személyes környezet hatásait elemzi. A könyv második fejezete ezeket a megközelítéseket veszi sorra, árnyalt képet mutatva az agresszió fogalmának definiálási lehetőségeiről. Ez az interdiszciplináris megközelítés segít megérteni, hogy az agresszió nem csupán negatív jelenség, hanem bizonyos helyzetekben természetes, sőt szükséges válasz is lehet: „elválaszthatatlanul hozzátartozik az emberhez mind biológiai, mind személyes, mind társas valóságában” (55.).

A keresztyén közösségekben ugyanakkor a harag és az agresszió különösen érzékeny téma, hiszen a „jézusi szelídség” ideáljával állnak szemben. A kötet legrövidebb, mégis különösen fontos fejezete arról gondolkodik (és gondolkodtatja el az olvasót), hogy milyen szerepe van az agresszióknak és a haragnak a keresztyén viselkedéskultúrában. Értékes meglátást fogalmaz meg Kis Klára Michael Klessmann nyomán: a keresztyén körökben (is) összemosódnak az agresszióhoz kapcsolódó „holdudvar-szavak” jelentései. Klessmann éppen ezért tartja fontosnak elkülöníteni a haragot mint az agresszió kifejeződésének csupán az egyik módját, mely nem kiiktatható, hiszen ez az egyik alapérzel-münk. Ennek ellenére a harag megítélése alapvetően negatív a keresztyén közösségekben, és a tőle való félelem az egyházban sokszor nagyobb problémát okoz, mint maga a harag és annak kezelése. A keresztyén csoportok gyakran inkább elhárító mechanizmusokhoz folyamodnak, melyekből az következik, hogy közösségeink „lárvult formában, de hordozói az agresszióknak. Az agresszor a legritkább esetben üti agyon az áldozatot, de ráruhazza szorongását, tehetetlenségét, bűntudatát, függőség- és kiszolgáltatottságérzését.” (79.) A szerző mintegy anatómiai precizitással metszi ki és mutatja fel közösségeink legnagyobb kihívásait, anélkül hogy ítélezne; inkább a problémákra és ellentmondásokra világít rá, miközben igyekszik lehetséges megoldási irányokat is felvázolni.

A gyermekek között megjelenő agresszió különösen fontos téma, mivel ez az életkor meghatározó a szocializáció és a későbbi viselkedési minták szempontjából. A gyermeki agresszió jelenségvilágáról egy hosszabb fejezetben ír a szerző, különös tekintettel a médiára mint az agressziót befolyásoló tényezőre. A szerző szerint „[a] család mellett a második legfontosabb szocializációs ágens a média” (96.). Az erőszakos médiatartalmak, a média szuggesztibilitása, a közösségi oldalak negatív hatásai közvetlenül hozzájárulhatnak a gyermeki agresszióhoz. A könyv ebben a fejezetben kiemelten foglalkozik azzal, hogyan lehet megelőzni és kezelni a média által kiváltott viselkedési problémákat – mindemellett hangsúlyozza azt is, hogy „nem szabad eltúloznunk vagy kizárólagossá tennünk a média hatását” (105.).

Ez a fajta sokrétű, interdiszciplináris megközelítés alapozza meg a kötet második nagyobb egységét, mely az egyházi iskolák tanulói közösségeiben megjelenő agresszió vizsgálatát ismerteti részletesen. A kutatás során Kis Klára kvalitatív megközelítést alkalmazott, a félig strukturált interjúk szabályai szerint négy nyitott kérdést tett fel a résztvevőknek, valamint különböző keresztyén felekezetekhez (református, római katolikus, görögkatolikus, baptista) kötődő iskolákat és, kvázi kontrollcsoportként, állami iskolákat vizsgált. Az eredmények szerint az egyházi iskolák sem mentesek az agressziótól: a fizikai agresszió az elsődleges forma, amelyet a verbális agresszió követ. A problémák hátterében az interjúalanyok elsősorban a családi háttér hiányosságait, valamint

az iskolai pedagógusok és szakemberek hozzáállásának elégtelenségét fogalmazták meg. Az egyes iskolák között eltérések is tapasztalhatóak az agresszió kezelését érintően: míg az egyik református iskola „a béke szigetének” számított, a másikban épp az ellenkezője tapasztalható, az agresszió kezelésében hibás stratégiákat alkalmaznak. Ez azt is sugallja, hogy önmagában attól, hogy egy iskola református (vagy más felekezeti) fenntartású, még nem oldódik meg az iskolai agresszió kérdése. E fejezet végén Kis Klára olyan, továbbgondolásra érdemes szempontokat közöl, amelyek az egyházi iskolák alapjait érinthetik: ezek az intézmények akkor tölthetik be a funkciójukat, ha odafordulnak a társadalmi valóság felé; ha leszámolnak a nosztalgiával, és önreflektív módon néznek szembe a református hagyományokkal; ha végiggondolják, hogy az egyházi „utánpótlás” nevelésére koncentrálnak-e, vagy a protestáns értelmiség kinevelésére készülnek. Mindebben a szerző szerint orientációként szolgálhat a református nevelés évszázados hagyománya, különösen is az a lutheri megközelítés, mely „a protestáns iskola felállításának egyik célját, a családi nevelés megtámogatásában jelölte meg” (183.). Az ilyen és hasonló felvetések, gondolatmenetek Kis Klára munkájának legizgalmasabb részei: abban segítenek, hogy kritikus, reflektív módon gondoljunk végig olyan fogalmakat vagy jelenségeket, amelyek az egyházi nevelésben magától értetődőnek tűnnek.

Az egyházi iskolák vizsgálatát a katechézisnek szóló megfontolások, üzenetek zárják. Innentől módszertani irányban folytatódik a szöveg, hiszen az utolsó fejezet is az iskolai agresszió kezelésének lehetséges metódusait, stratégiáit tárja fel. Bár a kötet a katechézis fogalmát használja itt és más helyeken, talán szerencsésebb lett volna a valláspedagógia kifejezést használni, mint amely kutatási terület több szállal kötődik az intézményes oktatás jelenségvilágához. A kötet végül gyakorlati megoldásokat kínál az agresszió kezelésére. Hangsúlyozza, hogy a fekete pedagógia, amely a büntetésre és a megszégyenítésre épít, hosszú távon káros, alternatívaként pedig olyan módszereket javasol, amelyek az érzelmi intelligenciát, a konfliktuskezelési készségeket és a közösségépítést támogatják.

Ez a könyv tehát egyszerre tükröt tart és utat mutat. Nem csupán az iskolai agresszió jelenségét térképezi fel részletesen, hanem egyúttal gyakorlati útmutatást is nyújt a probléma kezeléséhez. Kis Klára munkája arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyházi iskolák számára elengedhetetlen a nyitott, reflexív hozzáállás, amely nemcsak a múlt értékeiből merít, hanem a jelen társadalmi kihívásaira is érzékenyen reagál. Az általa javasolt módszerek és szemléletformáló megközelítések segíthetnek abban, hogy az egyházi iskolák valóban a gyermekek testi-lelki fejlődését szolgáló közösségekké váljanak, ahol a nevelés nemcsak oktatás, hanem misszió is egyben. A kötet erénye, hogy miközben alapos kutatási háttérrel dolgozik, nem veszti szem elől a gyakorlati megvalósítás lehetőségét sem. Kis Klára könyve így nemcsak a pedagógusok és egyházi iskolák számára kínál értékes perspektívákat, hanem minden olyan szakember és érdeklődő számára, aki elkötelezett a nevelés és közösségformálás összetett kérdései iránt.